

ИСТОРИЈСКИ ПУТ РАЗВОЈА ПАСТИРСКОГ БОГОСЛОВЉА НА ЗАПАДУ У НЕМАЧКОМ ГОВОРНОМ ПОДРУЧЈУ

Драган Каран*
Православни богословски
факултет
Универзитет у Београду

Апстракт: У савременом православном богословљу, поред великог труда унознавања западне римокатоличке богословске мисли, остаје велики недостигај сјознаја историјског развоја Пастирског богословља у западном свету. Многа крештања која се одвијају данас на пољу пастирског деловања у Православној Цркви последица су већ постојећих модела и решења која су дошла као утицај са Запада, а да при том немамо представу о историјском контексту њиховог настајања и шоку кроз историју. Академска дисциплина Пастирског богословља формирала се у Аустријској, на немачком говорном подручју које остаје кључни простор за развој основних историјских концепата Пастирског богословља. Имајући у виду шокове богословске мисли на пољу Пастирског богословља, може се са сигурношћу рећи да немачко говорно подручје представља репрезентативни узорак оштрих шокова у Пастирском богословљу који се развијају у римокатоличком свету.

Кључне речи: Пастирско богословље, еклисиологија, клирикализам, заједница, појединац.

Увод

Изазови савременог доба доносе многа непредвидива искушења у животу Цркве. У настојању њиховог превазилажења често се усвајају модели који нису утемељени на традицији Цркве. Током историје, православно богословље било је много пута принуђено да проналази обра-

* dkaran@bfspc.bg.ac.rs.

сце у западној теологији како би успело да се суочи са тешкоћама свога времена. Кроз историју се одвијао континуирани сусрет православних богослова са богословском мисли Запада што је често имало за последицу неприметну интеграцију западне богословске мисли са православном теологијом. Овакво несвесно и спонтано уношење богословских ставова са Запада у богословску мисао православног света, без критичког осврта, имало је за последицу да су усвојени многи богословски модели који немају утемељење у еклисиологији и богословском предању Православне Цркве, а који су временом и на Западу превазиђени. Посебно је тешко говорити када је реч о младој академској дисциплини као што је Пастирско богословље, која и на Западу настаје у једном бурном времену, у коме је Римокатоличка Црква имала изазов сусретања и превазилажења историјских искушења осамнаестог и деветнаестог века. Неминовност кретања људи и идеја у свету имало је за последицу настанак проблема црквеног идентитета, који се јављају и у православном свету. Црква кроз богословље тог времена настоји да понуди одговоре, а да при том нема довољно јасних еклисиолошких смерница.

На српском говорном подручју наилазимо на слабо развијен истраживачки рад на пољу историјско-теоретског развоја и концептуализације Пастирског богословља као самосталне академске дисциплине. Један скроман приказ историјских кретања и развоја Пастирског богословља у претходном периоду сусрећемо у уводном делу приручника *Пастирског богословља* уџбеника за богословије Живојина Маринковића (Маринковић 1970: 11–21). Овај покушај аутора значајан је јер настоји да покаже историјски пут и токове пастирског богословља као академске дисциплине у православном свету, али уз недовољно анализиран приказ токова Пастирског богословља у западном римокатоличком свету.

Посебно је важно истаћи да је недостатак компаративних студија у садашњем времену, када се информације крећу великом брзином, веома штетан и упућује на потребу постављања јасног оријентира новим нараштајима у истраживању историјских токова развоја, али исто тако и странпутице Пастирског богословља у западном свету, па самим тим и код нас.

Почетак и развој Пастирског богословља као академске дисциплине

Пастирска брига за човека у Цркви, па самим тим и богословља као артикулације ове бригае унутар Цркве, постоји од самих почетака новозаветне Цркве, где се јасно види дубока свест о њеној пастирској делат-

ности. Још у време Светих Апостола као и код многих Светих Отаца Цркве видљиво је постојање спектра богословског промишљања који има управо карактер пастирског богословља. Многи велики Оци и јерарси Цркве истичу сложеност пастирског деловања и вештину духовног руковођења човека у Цркви попут Светог Григорија Богослова који је карактерише као „наука над наукама и уметност над уметностима“.¹ Јасно је да је богословско сагледавање и проучавање пастирских проблема старо колико и сама Црква, али овде ћемо настојати да истакнемо историјску димензију настајања и формирања Пастирског богословља као академске дисциплине у оквирима академских теолошких студија.

Током настојања Марије Терезије да реформише просветни систем Аустроугарске монархије у циљу општег друштвеног унапређења живота у монархији и теологија као универзитетска дисциплина долази под лупу реформе са циљем општег унапређења црквеног живота (Senfelder 1912: 422–423). Главна карактеристика ове реформе јесте да се сви грађани царства учине корисним грађанима, па се тако сматрало да и пастирска служба има поред изградње црквеног идентитета задатак да изгради код верника и културу добрих грађана. Реформа студијских програма теологије на Универзитету у Бечу поверава се Францу Стефану Раутенштауху (Franz Stephan Rautenstauch), тадашњем декану Теолошког факултета у Бечу (Spehr 2005: 196–197). Сходно промишљању Франца Раутенштауха постојала је потреба формирања самосталног академског предмета који би био посвећен образовању будућих пастира Цркве, који би превазилазио јаз између теоретског богословља и практичне делатности цркве. Овај јаз био је последица лошег стања које је постојало у то време у богословском животу Римокатоличке Цркве. Према његовом програму студија појављује се нови самостални предмет под називом *Pastoraltheologie und Polemik*, који је имао за циљ, унутар академских студија, искључиво бављење пастирским проблемима (Rautenstrauch 1784: 9). Један од основних задатака пастирског богословља, према ставовима Франца Раутенштауха, јесте управо систематско проучавање вршења пастирске службе као и систематично истраживање њенога унапређења (Rautenstrauch 1784: 229–241; Zott, Schneider 1986: 27), како би се подигла општа црквена свест код клира, а преко клира и код верног народа. Главна водила током ове реформе било је оспособљавање будућег пастира да успешно овлада темељним богословским знањима, као и да се оспособи за реализацију црквеног живота у свакодневици (Rautenstrauch 1987: 27). Неки научници сматрају да је Пастирска теологија као

¹ Свети Григорије Богослов, *Аилолија*, 425А: „τῷ ὄντι γὰρ αὐτῇ μοι φαίνεται τέχνη τις εἶναι τεχνῶν, καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν, ἀνθρώπων ἄγειν“.

богословска дисциплина формирана од стране Раутенштрауха, настала у контексту припрема римокатоличке теологије за наступајућа времена и као припрема у борби са изазовима и искушењима у временима која следе. Оснивање Пастирског богословља као академске дисциплине допринело је плодноснијем сусрету практичног црквеног деловања са друштвеном реалношћу (Rautenstrauch 1784: 144; Rautenstrauch 1987: 27–34). Теологија је у многим својим сферама у великој мери одвојена од друштвених токова и збивања, те као таква има велики дефицит знања реалних дешавања, како о друштву у целини, тако и о појединцу. Први уџбеник који је предложен за проучавање пастирског богословља био је дело Јохана Опсртрата Joannes Opstraet, *Pastor bonus*, издато у Мехелну 1689. године (Müller 1969: 102, 123; Schuchart 1972: 173–183).

Први систематски уџбеник из Пастирског богословља после оснивања катедре појавио се код аутора Франца Кристијана Питрофа (Franz Christian Pittroff 1739–1814) који је у Прагу саставио тротомно дело под насловом *Увод у практиичну науку о Боју, најисаној љрема нацртју бечкој љобољшања стјудија и љпреређеној за уљољребу академских љредавања* (Pittroff 1787). Франц Кристијан Питроф као члан реда Крста Исусова студира теологију у Прагу, а 1774. године стиче звање доктора теологије, те следеће 1775. године бива постављен за професора на новооснованој катедри Пастирске теологије где ради потреба извођена наставе и пише наведено дело, које је представљало први уџбеник Пастирског богословља у оквирима универзитетске академске заједнице.

Његово дело се користило све до појаве дела Франца Гифтшитца (Franz Giftschütz) под насловом *Водич за љредавања о Пастирском бољословљу*, који је објављен 1796. године (Giftschütz 1801). Према познатом истраживачу Густаву Пириху, објављивањем наведеног дела, Франц Гифтшитц се сврстава у категорију првог теолога из Беча који се бавио Пастирским богословљем на академском богословском нивоу (Pirich 1992). Пастирску делатност Цркве Франц Гифтшитц види утемељену у Јеванђељу јер према њему и сам Христос је учио народ практичној философији и чистом моралном учењу. Касније је ово дело доживело и друго издање под измењеним насловом: *Водич за немачка љредавања о Пастирском бољословљу љројисана у царским и краљевским земљама* (Giftschütz 1801). Такође, треба истаћи да се Гифтшитц као пастирски теолог бавио питањима и предавањима практичне веронауке омладини, те је тако 1804. године написао рад посвећен овим темама (Giftschütz 1804). Радови који су писани из поља пастирског богословља до појаве Јохана Михаелу Саилера (Johann Michaelu Sailer) били су на ниском богословском нивоу и имали су више карактер поучних књига намењених свештенству, а односиле су се више на по-

уке и савете за обављање њихове пастирске службе него што су имале форму озбиљних академских приручника базираних на систематском истраживању. Пошто су ова дела настала у периоду интензивног просветитељства и сама су носила печат тог времена.

Прву форму озбиљног уџбеника Пастирског богословља написао је Јохана Михаелу Саилер. Многи аутори попут Дорфмана сматрају да је Саилер представљао једног од највећих теолога тог времена, те да је својим делом утемељио Пастирско богословље на академским принципима, при томе максимално афирмишући католичку богословску традицију (Dorfmann 1910: 33). Својим учитељским радом на југу Баварске, Саилер је извршио велики утицај развијајући нове видове сагледавања пастирске службе. Посебну улогу је одиграло и његово дело: *Предавања из пастирске теологије*, које је доживело четири издања (Sailer 1794; 1794; 1812; 1820). Поред свег настојања Саилер није успео да превазиђе карактеристике просветитељског духа у коме је живео, а који се неминовно осликавао и у његовом начину поимања пастирске делатности. Саилер настоји да истакне и направи разлику између емоционалне стране човека и класичне спознајне, те јасно заступа став да главни циљ пастирске делатности треба да се огледа у преношењу поруке о Царству Божијем, а не само пуко пружање когнитивног знања од стране пастира верном народу (Aubert 1981: 17–18). Иако је пастир делатник и на пољу просвећивања народа Божијег, ипак храм и проповед у храму морају строго бити раздвојени од цивилизацијске култивације народа (Aubert 1961). Крајњи смисао пастирског богословља према Саилеру јесте управо оспособљавање свештеника да чува народ Божји као и да се пастирски стара о њему. Три главне улоге пастира огледају се у функцији поучавања народа, богослужбеној и пастирској бризи за појединца, што је израз повезаности са постојећим моделима Пастирског богословља. Приоритет у пастирској делатности Саилер даје проповеди и поучавању верника, као и бризи за појединце, док богослужбена димензија пастирске делатности има другостепени значај, што јасно истиче везе са просветитељским духом времена у коме се формира. Овакви ставови које заступа Саилер јасно имају за циљ да прекину везе пастирске теологије са постојећим елементима пост-триденске теологије као реакције на протестантизам, као и ослобађање од утицаја духа јансенизма тог времена (Aubert 1981:18). Главни смисао пастирског богословља огледа се у проживљавању аутентичне вере Цркве која проистиче из текстова Новог Завета, а која се темељи на вери да Бог у Христу спашава грешни свет (Sailer 1794: 232–257). Свештеник као пастирски делатник није ништа друго до пастир у Христовом духу, односно сарадник Христов и сарадник у изградњи мистичног Тела Христовог (Sailer 1794: 2). Саилер

развијајући теорију пастирског богословља верно прати новозаветно богословље, а посебно следи мисао Апостола Павла. Такође, треба да се истакне да је у великој мери његова перцепција новозаветних текстова била под утицајем средњовековних богослова са Запада.

Посебну пажњу привлачи богословско дело Антона Графа (Antona Graf), професора Пастирског богословља на католичком богословском факултету у Тибингену.² Његово главно богословско дело настало је половином деветнаестог века под именом: *Критички опис садашњег стања праксиичног бојословља* (Graf 1841), који настаје на основу његовог дубоког сагледавања опште богословске кризе која је последица одсуства систематског утемељивања богослова на самој историјској природи Цркве. Граф јасно запажа изразиту подељеност унутар Цркве на теоретичаре теологије и практичаре, која се веома негативно рефлектује на живот Цркве тог времена (Graf 1841: 307). Његов главни ослонац у развоју идеје Пастирског богословља била је сама Црква као историјско Тело Христово. Према Графу основна дефиниција пастирског богословља као науке огледа се у следећој његовој мисли: „наука о црквеном, божанско-људској делатности, које за изградњу Цркве реализују особе, које су у црквеној служби, понајпре оне у духовном звању“ (Graf 1841: 107). Оваквим приступом јасно се види покушај да се пастирска служба утемељи на самој историјској бити Цркве и њеном аутентичном постојању (Bezić 1981: 59–65). Граф настоји да утемељи пастирску делатност на основним темељима вере на богочовечанској димензији спасења човека па самим тим и пастирско служење одвија се у оквирима богочовечанске димензије. Теологија за Графа не треба да буде плод рада и промишљања академских богослова, већ она извире из саме бити Цркве, те тако сама Црква као једна историјска целина постаје главни модел за формирање и развој академског богословља, па самим тим и пастирског богословља (Graf 1841: 117–130). Занимљиво је и запажање Блахницког (Franciszek Blachnicki) који сматра да је Граф оваквом еклисиолошком поставком пастирског богословља изазвао револуцију у богословљу као и Коперник у науци (Blachnicki 1971: 42). Сходно овоме, пастирско служење добија димензију код Графа као самоизградња читаве Цркве (Selbstaufbau der ganzen Kirche).³ Према његовом концепту пастирско

² Антон Граф првенствено је служио као свештеник у цркви. Одмах по завршеним студијама рукополаже се у свештенички чин 5. новембра 1835, а само две године касније, 1837. г., бива постављен за свештенослужитеља при богословској школи Бискупје ротембуршко-штудгартске – Wilhelmsstift. Више података о животу Антона Графа, в. Chmieronowski 2016: 243–253.

³ Ову идеју Графа касније развија и Карл Ранер у свом концепту пастирског богословља, дајући му особину самоостварења Цркве. Види Rahner 1969: 57.

богословље се усмерава према општем деловању тела Цркве, тако да се може рећи да добија и једну општу свецрквену димензију (Graf 1841: 267). Сходно овоме, јасно је зашто Граф користи термин *практично богословље* избегавши тиме клирикалну димензију пастирског богословља, а нагласивши његов еклисиолошки карактер. При разматрању питања и проблема у пастирском служењу, према Графу, увек треба тежити томе да се пронађе модел у контексту чињеница које проистичу из самога Откровења, па самим тим су и у органском јединству са сржи црквеног бића (Graf 1841: 106–114). Поред употребе термина пастирско богословље, Граф користи и термин практично богословље, а циљ оваквог богословског размишљања јесте управо превазилажење класичног клирикалног модела који је био заступљен у пастирском богословљу. Претходник Графа у многим његовим богословским поставкама у протестантском свету био је Фридрих Шлајермахер (Friedrich Schleiermacher 1768–1834). Кад се говори о употреби модела рада у практичном животу, Граф је јасног стајалишта да не треба користити моделе појединца, небитно колико били они интересантни и занимљиви, него насупрот томе увек треба трагати за решењима у самој историјској природи Цркве (Graf 1841: 63; 267). Емпиријска логика која је постојала у томе времену и која је у ранијем периоду у великој мери упливала и у воде богословске мисли као модел размишљања, у контексту пастирског богословља, према Графу, представља узрок многих промашаја у стварном животу Цркве, те је као таква штетна за саму Цркву (Graf 1841: 63). Емпиријска логика се води принципима искуства успеха који је плод самога човека, а у служби корисности и комфора, па самим тим нема у виду Божије деловање, односно трансцендентну димензију ствари и постојања. Оваква поставка емпиризма базира се искључиво на човековом искуству и достигнућу, при чему се искључује сваки вид Божије делатности у свету. Одсуство истицања Божије делатности у практичном животу Цркве за Графа има катакер „практичног пелагијанизма“ (Graf 1841: 113). Према мишљењу Касиана Флористана, Граф своју практичну теологију базира на три нивоа: а) разумевање библијске прошлости и црквене историје сходно историјским списима, б) садашњу природу Цркве која се изражава кроз догму и морал и в) изградњу Цркве и њеној будућности (Floristán 1991: 112; Schuster 1964: 56–62). Касније један век након Графа овај модел Пастирског богословља актуализује и познати немачки теолог Michael Schmaus. Поред свих настојања да у дух историјске тибингенске школе унесе дух еклисиологије везано за Пастирско богословље, није оставило трага на дуже стазе јер већ његов ученик и наследник Јозеф Амбергер (Joseph. Amberger) драстично мења концепт Пастирског богословља (Aubert 1981: 22). Занемаривање у

Тибингенској школи теоретског оквира Пастирског богословља које је поставио Граф и поновни повратак на класичне моделе од стране Амбергера није ништа друго до успешно превладавање новосхоластичког богословља (Zottl, Schneider 1986: 15–30). Велики значај и улога Графа према Блахницком огледа се управо у чињеници недостатка присуства еклисиологије у богословљу тога времена, које је Граф настојао да превазиђе (Blachnicki 1971: 48).

Наследник Јозеф Амбергер, иако академски сазревајући поред Антона Графа, богословски се ипак формирао у сасвим другом духу од свог учитеља. Амбергер, у времену које је било под јаким утицајем неосхоластике, сматра да је Графов богословски приступ веома штетним и опасним по Цркву. Преузевши оквирну позицију свога учитеља, Амбергер саставља двотомно издање Пастирског богословља (Amberger 1850–1857) у коме у потпуности реконструише претходне поставке свога учитеља. Савремени истраживач историје развоја Пастирског богословља Хулио Рамос (Julio Ramos) учава ово мимоилажење између учитеља и ученика сматрајући да је оно базирано на другачијем поимању еклисиологије. Према Рамосу, Граф је Цркву доживљавао као динамичну заједницу која се током историје развија и напредује, док је Амбергер Цркву доживљавао као савршено утврђење стварности.⁴ Еклисиологија, како је доживљава Амбергер, представља Цркву која је сама савршена творевина, те као таква има улогу посредника између света и човека, услед чега се тежиште пастирске делатности преноси са црквене заједнице на свештенство (Čondić 2005: 567). Према неким ауторима Црква је за Амбергера самостална институција, у којој могу да се по потреби ангажују и лаици, али и поред тога не губи свој основни клирикални карактер (Exeler et al. 1974: 73–76). Главна особина Амбергеровог Пастирског богословља огледа се у подели на два дела. Први део је традиционалног карактера и усмерен је према обавезама свештеника као носилаца црквеног живота у парохији. Други део посвећен је проучавању Канонског права, које је у оквирима пастирског деловања свештеника, при чему нема карактер класичног Канонског права, него више представља правилник о понашању свештеника и верника (Lonergan 2004; Schrüfer 1995). Иако на први поглед Амбергер има супротне ставове од свог учитеља, у основним принципима Пастирског богословља он остаје по питању модела и конструкције саме материје веран своме учитељу, али због другачијег поимања еклисиологије има потпуно другачији ка-

⁴ Види (Guerreira 1995: 38): „Fue una lástima que su discípulo J. Amberger, que se propuso concluir su obra, abandonara su planteamiento al no concebir la Iglesia como comunidad orgánica que se construye dinámicamente en la historia, sino como realidad perfectamente establecida, con lo que el concepto de autoconstrucción carece de razón de ser“.

рактер.⁵ Јасна промена и разлика види се у самом наслову објављеног дела, при чему Граф користи термин *йрактиична шеолоџија*, док Амбергер користи термин *йасиџирске шеолоџије*. Овај модел остаће присутан у академским круговима на Западу, а поготово у немачком говорном пордучју, све до Другог ватиканског концила. Значај овог дела оставио је велики траг у западном римокатоличком богословљу где видимо да је и 2012. године доживео поновно репринтно издање (Amberger 2012).

Дело које је поставио Граф имало је велику снагу и одјек у то време ради општег стања које је владало у телу Римокатоличке Цркве. Богословље на Западу било је интензивно оријентисано на класичне моделе, тако да Графова поставка није била прихватљива већем делу богословско академске заједнице. Само инсистирање Амбергера на употреби термина Пастирско богословље и класичном јерархијском моделу Цркве говори о потреби повратка у сигурне воде тридентске теологије. Модел Цркве као главног носиоца пастирске делатности и учествовања сваког верника по дару Духа, како је то истицао и Граф, иако богословски и еклисиолошки дубоко утемељена, ипак је за тадашњи свет Римокатоличке Цркве био веома ризичан искорак према протестантизму. Управо због тога, многи су зазирали према настојањима да се пастирска делатност утемељи на еклисиолошко богословским основама, а све са циљем да се сачува римокатоличко богословље од протестантског духа. Основна карактеристика и даље остаје иста, поштовање јерархијског устројства Цркве, при чему улога клира постаје и брига о душама верних и њиховом спасењу (*die Seelsorge*).

Покушај преусмеравања Пастирског богословља од наведених класичних клирикалних модела сусрећемо и код познатог римокатоличког теолога Константина Нопела (Constantion Noppel 1883–1945). Капитално дело Нопела настало је у веома тешким временима у праскозорју Другог светског рата (Noppel 1937). По занимању Нопел је једно време био управник Земаљског каритаса (*Landescaritasdirektor*) у Минхену, а потом ректор Германикума у Риму, где је полазницима држао предавања из Пастирског богословља (Wollasch 1983: 7–58; Grunewald et al. 2006: 240). У време после анексије Аустрије од стране Немачке и настајања новог поретка у Европи, Нопел позива на изградњу

⁵ Уп. Eigenmann 2010: 16: „Der Schüler Grafts, Joseph Amberger (1816–1889), beharrte wie sein Lehrer zwar noch auf dem wissenschaftlichen Charakter der Pastoraltheologie, gab aber den ekklesiologischen Ansatz auf und führte die Pastoraltheologie wieder zurück auf die Darstellung der Tätigkeit des einzelnen Seel-sorgers.“ In der Folge erschienen seit Mitte des 19. Jahrhunderts mehrere Werke, die im Sinne des unekklesiologischen Ansatzes die Pastoraltheologie lediglich als Sammlung und Darstellung der Vorkommnisse im praktischen Leben und Wirkens des Seelsorgers verstanden“.

парохије у једној новој форми. Бавећи се питањима пастирског карактера уочава проблем да се Пастирско богословље одваја од тада живе Цркве. Он настоји да превазиђе индивидуално спиритуалистички карактер Пастирског богословља истичући потребу раста и развоја целе заједнице, а не поједнца. Кроз заједницу и учествовањем у заједници духовно напредује и узраста и појединац. Улога Пастирског богословља према Нопелу јесте управо вођење стада Христовог, његова изградња и формирање у мистично Тело Христово. Како би овакав подухват имао смисла, неопходно је било бављење битним пастирским изазовима тога времена као што су пастирско организовање и деловање различитих организација као Католичке акције (Noppel 1937: 103–115) и питања литургијске обнове (Noppel 1937: 64–65). Поред тога што је Црква у центру интересовања сваког вида пастирског деловања, њен напредак и развој ипак остају плод делатности клира. Пастирска делатност и брига почива на клиру коме народ може да буде сарадник (Noppel 1937: 30; Kogler 2014: 236). Занимљиво је запажање да у циљу развоја и напретка Цркве, Нопел локалну цркву – парохију поистивећује са универзалном Црквом, те истиче да се универзална Црква пројављује у свакој парохијској локалној Цркви.⁶

Посебно место у развоју и формирању Пастирског богословља на Западу одиграо је познати тибингенски професор Франц Ксавер Арнолд (Franz Xaver Arnold) који се настављајући традицију Графа (Mette 1975: 67–114), враћа темељним питањима вере. У почетку своје академске каријере бавио се Моралним богословљем, а када је изабран 1946. године за професора Пастирског богословља, био је активан предавач и Социјалне етике, Литургије као и Религијске педагогије. Током свог богословског деловања и стварања сарађивао је са најугледнијим теолозима у римокатоличком свету тога времена. Оставио је неизбрисив траг на пољу Пастирског богословља у римокатоличкој академској заједници, а многи његови модели и поставке Пастирског богословља и данас су признати и поштовани. Своју богословску мисао на пољу Пастирског богословља темељио је на основама учења о спасењу човека у Оваплоћењу Бога Логоса, и та чињеница успостављања јединства између Бога и човека представља камен темељац за формирање Пастирског богословља. Утемељеност телогиије у догађају Оваплоћења Арнолд формулише кроз своју познату синтагму „das Gott – menschliche Princip“ којој је посветио и рад под истим називом (Xaver 1943: 145–176). Овај кон-

⁶ Noppel 1939: 176: „So wie die Kirche Heilsanstalt ist, um der Welt, der Schöpfung, das Heil zu bringen, so auch die Pfarrei für ihren Teil. Ja wir können sogar sagen, dass gerade die Pfarrei der Ort ist, an dem die Kirche mit Vorzug auf die Welt trifft“.

цепт Пастирског богословља уско је повезан са општим развојем богословске мисли у Римокатоличкој Цркви, која се најбоље изражава кроз енциклику самог папе Пија XII: *Mystici corporis* (Aigner 2002: 144). Црква, иако историјска творевина за Arnolda представља дело Божије, те је тако Бог Тај Који константно изграђује Цркву, а кроз Свете Тајне Сам Христос гради веру и љубав међу верним народом.⁷ Својом богословском поставком Арнолд мења дотадашњу димезнију Пастирског богословља као бриге за душе (Seel-sorge) у нову димензију служења у вери *Dienst am Glauben* (Xaver 1948; Sauter 2005: 144). Оваквим концептом Пастирског богословља у центар се поставља паралелно Црква и сваки појединац хришћанин као сведок сусрета човека и Бога у Христу. Тако Црква кроз своје чланове постаје централни моменат, а смисао пастирског деловања Цркве јесте управо самоизградња исте, која се базира на општој активности свих њених чланова. На овај начин покушава се превазићи дотадашња усмереност Пастирског богословља ка клиру Цркве, па се тежиште интересовања преноси на универзалну природу Цркве која подразумева и све њене чланове. Оваква концептуализација која се појавила као и заједничко деловање Арнолда са Карлом Ранером (Karl Raner) и Виктором Шуром (Viktor Schurr) имало је за последицу утемељивање нових смерница Пастирског богословља на општем нивоу Римокатоличке Цркве који је био у органском јединству са теологијом и одлукама Другог ватиканског сабора (Sauter 2005: 144). Њихова богословска сарадња крунисана је капиталним делом *Приручник пастирског богословља* (Xaver et al. 1964–1972), које представља општу смерницу за деценије које следе на пољу богословља у Римокатоличкој Цркви. Овакав облик богословског промишљања настоји да се усагласи са самом општом природом Цркве, независно од историјских околности у којима се Црква тренутно налази. Само трагање за аутентичним сведочанством Цркве може бити квалитетна основа за успешно пастирско суочавање са текућим проблемима у животу

Закључак

Наведени примери историјских токова развоја Пастирског богословља на Западу, са посебним освртом на немачко говорно подручје, представља кључ за разумевање целокупног Пастирског богословља у

⁷ Више о активном деловању Христа у разумевању и ширењу Откривења Божијег у садашњости и будућности у Пастирском богословљу код Ф. К. Арнолда в. Schuster 1970: 88.

Римокатоличкој Цркви. Сам настанак академске дисциплине Пастирског богословља одиграва се на немачком говорном подручју, као и кључне историјске промене које су се одвијале током историје у концептуализацији Пастирског богословља. Оваке историјске околности поставиле су Пастирско богословље са немачког говорног подручја као главну парадигму развоја ове дисциплине у западном свету и њеним академским институцијама. Развој идејних модела Пастирског богословља био је уско повезан са самим животом Цркве и у великој мери изражавао је пулс који је постојао у самој Римокатоличкој Цркви тога времена. Академски токови развијања богословских идеја у оквирима Пастирског богословља показују његову холистичку димензију са другим богословским дисциплинама, али и озбиљан и одговоран дијалог са философијом времена кроз које је пролазило. Сваки нови напредак у сагледавању еклисиологије на Западу имао је имплицитне последице у формирању и развоју концепта Пастирског богословља. Сви токови са којима се сусрећемо током историјског приказа развоја ове богословске дисциплине уско су повезани са доминантном еклисиологијом. Турбулентно време осамнаестог и деветнаестог века, када је формирано Пастирско богословље као академска дисциплина, показало је дубоку свест Римокатоличке Цркве о потреби трагања за адекватним одговорима на нове изазове, али увек и изнова у самој традицији Цркве. Постојање опште свести у Цркви о динамичком развоју друштва било је једна од основних мотивационих потенцијала за развој нових богословских модела на пољу Пастирског богословља. Посебно је упечатљива динамика односа традиционалних погледа са новим и начин њиховог сусрета и прожимања у служби Цркве. Изазови које је доносила протестантска теологија били су константни и веома присутни у свакодневици црквеног живота, а представљали су потешкоће у остваривању аутентичне црквене заједнице пред искушењима индивидуализације опште културе која је и данас доминантна. Примери рада и методологије у развоју мисли на пољу Пастирског богословља на немачком говорном подручју могу послужити и православној академској заједници као парадигма у трагању за што аутентичнијим сведочанством теологије данас.

* * *

Библиографија

- Маринковић, Ж. (1970): *Пастирско богословље*, Београд: Патријаршијски управни одбор СПЦ.
- Свети Григорије Богослов: *Аилоџија* гл. 16, PG 35, 425А.
- Aigner, M. E. (2002): *Dient Gott der Wissenschaft? Praktisch-theologische Perspektiven zur diakonischen Dimension von Theologie*, Münster: Lit Tübinger Perspektiven zur Pastoraltheologie und Religionspädagogik, изд., 2002.
- Amberger, J. (1850–1857): *Pastoraltheologie*, Regensburg.
- Amberger, J. (2012): *Pastoraltheologie*.
- Aubert, R. (1981): „The Continuation of Catholic Renewal in Europe“, *History of the Church: The Church in the age of liberalism VIII*, Burns & Oates, London: Crossroad Publishing Company стр. 3–53.
- Aubert, R. (1961): „Die ekklesiologische Geographie im 19. Jahrhundert“, у Dahalouni, J., et all (yp.) (1961): *Sentire ecclesiam. Festschrift*, Freiburg, Basel, Wien: Hugo Rahner, стр. 430–473.
- Bezić, Ž. (1981): „Povjesni pregled na povjesno djelo Crkve“, *Bogoslovska smotra* 51, Zagreb: Katolički bogoslovski fakultet, стр. 59–65.
- Blachnicki, F. (1971): *Teologia pastoralna ogólna 2: Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*, Lublin.
- Čondić, A. (2005): „Prosudbeni osvrt na razvitak pastoralnoga bogoslovlja od početka do Drugog vatikanskog sabora“ *Bogoslovska smotra* 75 (2/2005), Zagreb: Katolički bogoslovski fakultet, стр. 557–579.
- Dorfmann, F. (1910): *Ausgestaltung der Pastoraltheologie zur Universitätsdisziplin und ihre Weiterbildung*, Wien – Leipzig: Kirsch.
- Eigenmann, U. (2010): *Kirche in der Welt dieser Zeit: praktische Theologie Studiengang Theologie X*, Zürich: Theologischer Verlag.
- Exeler, A. et all. (1974): „Das theorie-praxis problem in der praktischen theologie“, у: Klostermann, F. et all (yp.) (1974): *Praktische Theologie Heute*, München – Mainz: Chr. Kaiser Verlag, стр. 65–80.
- Floristán, C. (1991): *Teología práctica. Teoría y praxis de la acción pastoral*, Salamanca: Sigueme.
- Giftschütz, F. (1801): *Leitfaden der in den k. k. Erblanden vorgeschriebenen deutschen Vorlesungen über die Pastoraltheologie*, Grätz: Trötscher.
- Giftschütz, F. (1796): *Leitfaden zu Vorlesungen über die Pastoraltheologie*, München: Ludwig Maximilians Universität.
- Graf, A. (1841): *Kritische Darstellun des gegenwärtigen Zustandes der Praktischen Theologie*, Tübingen.
- Grunewald, M. et all. (2006): *Das katholische Intellektuellenmilieu in Deutschland, seine Presse und seine Netzwerke (1871–1963) – Le milieu in-*

- tellectuel catholique en Allemagne, sa presse et ses réseaux (1871–1963)*, Bern: Peter Lang.
- Guerreira, J. A. R. (1995): *Theologia pastoral*, Madrid: Biblioteca de autores cristianos.
- Kogler, N. (2014): *Geschlechter Geschichte der Katholischen Aktion im Austrofaschismus*, Wien: Lit Verlag GmbH & Co. Kg.
- Lonergan, B. (2004): *Philosophical and Theological Papers, 1965–1980*, XVII, Toronto: University of Toronto Press.
- Chmierzewski, M. (2016): „Materialy, sprawozdania i recenzje Anton Graf“, *Roczniki teologiczne* LXII (6/ 2016), Lubelski: Towarzystwo Naukowe KUL & Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II – Wydział Teologii, стр. 243–253.
- Mette, N. (1975): „Die Tübinger pastoraltheologische Schule“ y: Weinzierl, E. (1975): *Von der Pastoraltheologie zur Praktischen Theologie 1774–1974*, Salzburg-München: Gottfried Griesl, стр. 67–104.
- Müller, J. (1969): „Der pastoraltheologisch – didaktische Ansatz in Franz Stephan Rautenstrauchs, „Entwurf zum Einrichtung der theologischen Schulen“, *Wiener Beiträge zur Theologie* 3/24, Wien: Katholisch-Theologischen Fakultät der Universität Wien.
- Müller, J. (1974): „Die Pastoraltheologie innerhalb des theologischen Gesamtkonzepts von Stephan Rautenstrauch (1774.)“, y: Klostermann, F. et al (yp.) (1974): *Praktische Theologie Heute*, München – Mainz: Chr. Kaiser Verlag, стр. 42–51.
- Noppel, C. (1937): *Aedificatio Corporis Christi*, Freiburg: Herder & co. Verlagsbuchhandlung.
- Noppel, C. (1939): *Die neue Pfarrei. Eine Grundlegung*, Freiburg: Herder & co. Verlagsbuchhandlung.
- Patrologiae Graecae Cursus completus (1864)*: Tomus XXXV. Gregorii Theologi, Apologetica, J. P. Migne, Paris, col. 408–513 [y тексту: Свети Григорије Богослов: Аѿолоѿија].
- Pirich, G. (1992): *Franz Giftschütz (1748–1788) – der erste Wiener Pastoraltheologe: theologische Grundlinien in Leben und Werk unter dem Einfluß des Jansenismus, der katholischen Aufklärung und des Ultramontanismus*, Würzburg: Seelsorge Echter.
- Pittroff, F. Ch. (1787): *Anleitung zur praktischen Gottesgelahrheit: nach dem Entwurf der Wiener Studienverbesserung verfaßt, und zum Gebrauch akademischer Vorlesungen eingerichtet*, Bamberg – Würzburg: Göbhardt.
- Rahner, K. (1969): *Fondamenti della teologia pastorale*, Brescia: Herder – Morcelliana.
- Rautenstrauch F. S. (1784): *Entwurf einer besseren Einrichtung theologischer Schulen in den k. k. Erblanden*, Wien.

- Rautenstrauch, F. S. (1987): „Tabellarischer Grundriss der in deutscher Sprache vorzutagen den Pastoraltheologie“ y: Zottl, A., et all (yp.) (1987): *Weg der Pastoraltheologie. Texte einer Bewusstwerdung 18. Jarhundert*, Eichstätt, стр. 27–34.
- Sailer, J. M. (1794): *Vorlesungen aus der Pastroraltheologie*, München.
- Sauter, M. (2005): „Dienst am Glauben“. *Annäherungen an Person und Werk von Franz Xaver Arnold (1898–1969). Ein Beitrag zur neueren Geschichte der Pastoraltheologie*, Rottenburg.
- Schrüfer, W. (1995): „Joseph Amberger (1816–1889). Ein Beitrag zur Geschichte der Pastoraltheologie“, *Studien zur Theologie und Praxis der Seelsorge* 17, Würzburg 1995.
- Schuchart, A. (1972): „Der 'Pastor Bonus' des Johannes Opstraet. Zur Geschichte eines pastoral-theologischen Werkes aus der Geisteswelt des Jansenismus“, *Trier theologische Studien* 26, Theologischen Fakultät Trier, Paulinus, Verkang, 173–183.
- Schuster, H. (1964): „Die Geschichte der Pastoraltheologie“, *Handbuch der Pastoraltheologie* 1, Friburgo: Herder, стр. 40–90.
- Schuster, H. (1970): „Die Geschichte der Pastoraltheologie“, *Handbuch der Pastoraltheologie* 2, Freiburg – Basel – Wien: Herder.
- Senferder, L. (1912): „Vienna University“, *The Catholic Encyclopedia XV, Special Edition*, New York: Knights Of Columbus, стр. 422–423.
- Spehr, C. (2005): *Aufklärung und Ökumene: Reunionsversuche zwischen Katholiken und Protestanten in deutschsprachigen Raum des späteren 18. Jahrhunderts*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2005.
- Wollasch, H.–J. (1983): „Ein Kaufmannssohn aus Radolfzell als Pionier für Jugendpflege und Seelsorge. Zum 100. Geburtstag von P. Constantin Noppel S. J. (1883–1945): *Zeitschrift für Geschichte, Volkskunde und Naturgeschichte des Gebietes zwischen Rhein, Donau und Bodensee* 40 (1983): Bonn: Singen Hohentwiel, стр. 7–58.
- Xaver, A F., et all. (1964–1972): *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*, Freiburg.
- Xaver, A. F. (1943): „Das Prinzip des Gott – Menschlichen und seine Bedeutung für die Seelsorge“, y *Theologische Quartalschrift* 124, Rottenburg, Bader sche Verlangsbuchhandlung (Adolf Boder), стр. 145–176.
- Xaver, A. F. (1948): *Dienst am Glauben: das vordringlichste Anliegen heutiger Seelsorge*, Freiburg: Herdern.
- Zottl, A., Schneider, W. (1986): „Das pastoraltheologische Werk Anton Grafts“, *Weg der Pastoraltheologie* 19. Jarhudert, Eichstätt.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF PASTORAL THEOLOGY IN THE GERMANOPHONE COUNTRIES OF THE WEST

Dragan Karan

*Faculty of Orthodox Theology
University of Belgrade*

Summary: Contemporary Orthodox theology still suffers from the significant lack of knowledge of the historical development of the Pastoral theology in the West, in spite of the fact that considerable efforts have been made in the field of studies of the Western Roman Catholic theological thought. Many current practices concerned with pastoral activity within the Orthodox Church are influenced by already existing models and solutions imported from the West, without any awareness of either the historical context or the historical development of those imported practices and solutions. The academic discipline of Pastoral theology was founded in Austro-Hungarian Empire, within the Germanophone area that thus becomes the key territory for the development of fundamental historical concepts of Pastoral Theology as an academic discipline. By gaining the knowledge of the currents of theological thought in the field of Pastoral Theology, it can be argued that the Germanophone territories are a representative sample of the general currents in the field of Pastoral theology within the Roman Catholic Christendom.

Key words: Pastoral Theology, ecclesiology, clericalism, community, individual.